

UVOD

Budžet kao finansijska institucija izaziva veliku pažnju u savremenoj finansijskoj teoriji i praksi. O budžetu postoje različita gledišta. Jedna grupa teoretičara smatra da je budžet nastao u petnaestom vijeku, a druga grupa je mišljenja da je nastao u doba starih Grka i Rimljana. Bez obzira na različita mišljenja o tome kada se pojavio, budžet je kao finansijska institucija starijeg datuma, ali se njegova funkcija mijenjala u toku razvoja društva i funkcija države. Kao finansijska institucija budžet se pojavljuje u XV vijeku u Evropi u pojedinim gradovima, a u XVII vijeku u pojedinim državama.

Riječ budžet potiče od francuske riječi "*bouge*" i "*bougette*", što znači kožna torba. U Engleskoj ova riječ ima isto značenje kao i "*budget*". U literaturi se tvrdi da je ovaj termin nastao u britanskoj parlamentarnoj praksi. Naime, prilikom podnošenja prijedloga budžeta, ministar finansija je taj prijedlog vadio iz kožne torbe.

Termin budžet je prvi put upotrijebljen u francuskom zakonodavstvu 1806. godine. Kasnije su ga prihvatile i nauka i praksa u gotovo svim zemljama sa istim značenjem.

U finansijskoj literaturi postoje različite definicije budžeta, ali je sasvim prihvatljiva ona koja definiše budžet kao *akt predstavničkog tijela kojim se predviđaju i odobravaju prihodi i rashodi države za jedan period, po pravilu za godinu dana*.

Između dva svjetska rata, M. Todorović je definisao budžet kao *sistematski i cifarno izražen pregled državnih prihoda i rashoda koji obilježava cilj i odnos državnih potreba, i ima da posluži kao obavezni privredni plan za državno gazdinstvo u jednom budžetskom periodu*.

U literaturi iz finansijske oblasti može se sresti veoma veliki broj različitih definicija pojma budžeta, koje se uglavnom razlikuju po tome kojoj komponenti se daje prednost: ekonomskoj, pravnoj, političkoj, finansijskoj ili socijalnoj komponenti. Ono što je zajedničko svim ovim definicijama jeste sledeće:

- a) da je budžet akt javno-pravnog tijela (parlamenta)
- b) da se budžet donosi za određeni vremenski period (obično godinu dana)
- c) da se budžetom predviđaju prihodi i rashodi države za taj određeni vremenski period.

Prema iznijetim karakteristikama, budžet možemo definisati kao plan prihoda i rashoda koji javno-pravno tijelo (parlament) donosi za određeni vremenski period, koji obično traje godinu dana.

Društveno-ekonomski i politički odnosi u jednoj zemlji direktno će se odraziti na strukturu budžeta. Formiranjem budžetskih prihoda i strukturom budžeta dijeluje se na zaposlenost, na visinu i način korištenja dohotka određenih subjekata u društvu.

Finansijsko pravo koje se odnosi na budžet skupom normi reguliše odnose onih organa čiji je zadatak da predviđaju ostvaruju i koriste javne prihode. Dio finansijskog prava je i budžetsko pravo.

Budžetsko pravo podrazumijeva skup propisa koji reguliše postupak donošenja, izvršenja i kontrole budžeta. Budžetsko pravo poznato je pod nazivom budžetsko pravo parlamenta.

Sama važnost, donošenja i uloge budžeta je u finansiranju državnih i drugih funkcija i zadovoljavanja brojnih javnih potreba. Pored osnovnih karakteristika, principa, strukture i funkcija budžeta uopšte u svom radu reći ću nešto i o budžetu Republike Srpske, budžetu opštine, i nešto najbitnije i za budžet Evropske Unije.

Što se tiče samog donošenja budžeta njegov postupak sastoji se iz nekoliko etapa, a vremenski period koji ih obuhvata ispunjen je velikim iščekivanjem različitih subjekata u društvu počev od stanovništa, preduzeća, državnih institucija, do zaposlenih u obrazovanju, sudstvu i sl. Obično se putem medija cjelokupna javnost permanentno obavještava o aktivnostima države u postupku donošenja budžeta. Postoji više dokumenata kojima se uređuje finansiranje državnih funkcija a to su finansijski programi, planovi, budžet. Najznačajniji među njima je budžet. On je zapravo osnovni javni akt kojim se uređuje finansiranje državnih funkcija. Prema važećem zakonu o budžetskom sistemu Republike Srpske budžet predstavlja zajednički termin za budžet Republike i budžet jedinica lokalne samouprave. Budžet se sastoji od prihoda i rashoda. Budžetski prihodi su javni prihodi iz kojih se finansiraju budžetski rashodi. Značaj u budžetskim prihodima imaju porezi, javni zajmovi, prihodi od državne imovine. A u budžetske rashode spadaju rashodi za obrazovanje, zdravstvo, socijalnu zaštitu, podsticaje u privredi i sl.

Budžet je osnovna finansijska institucija svake države, koja služi za finansiranje potrošnje, odnosno zadovoljenje javnih potreba. Budžet je, instrument:

- a) sprovođenja finansijske (odnosno ekonomske) politike, kojim se raspodjeljuje nacionalni dohodak radi obezbeđenja planiranih sredstava za zadovoljenje javnih potreba
- b) usklađivanja potrošnje sa materijalnim mogućnostima nacionalne privrede
- c) ostvarivanja korektivnih i podsticajnih funkcija u društvenoj reprodukciji
- d) koordinacije između različitih nivoa državnih jedinica i usmjeravanja društvenih planova ekonomskog i socijalnog razvoja
- e) stabilizacije politike, kojom se usklađuje stabilna stopa privrednog rasta
- f) platno-bilansni instrument, kojim se obezbjeđuje priliv sredstava, raspoređuju sredstava korisnicima i nosiocima i namjenski troše.

Prema tome, budžet se može posmatrati sa društvenog, političkog, pravnog, ekonomskog, finansijskog, socijalnog, planskog i bilansnog aspekta.

Sa društvenog aspekta, budžet je instrument društvenog finansiranja potrošnje, shodno karakteru određenih društveno-ekonomskih odnosa u društvu.

Sa političkog aspekta, budžet je instrument kojim stanovništvo zadovoljava svoje potrebe u državnim institucijama i organizacijama, shodno ustavnim načelima o pravima i dužnostima građana.

Sa pravnog aspekta, budžet je normativno regulisani pravni akt svake države u vidu odluke, odnosno zakona na ustavnim principima, koji sintetizuje ovlašćenja, prava, dužnosti i obaveze u procesu sastavljanja, donošenja i izvršavanja budžeta, kao i sva pravna dejstva u domenu finansiranja javnih potreba.

Sa ekonomskog aspekta, budžet je instrument ekonomske politike za ostvarivanje brojnih funkcija u društvenoj reprodukciji.

Sa finansijskog aspekta, budžet je instrument obezbjeđenja finansijskih sredstava u procesu zadovoljavanja javnih potreba i ostvarivanja društvenih funkcija.

Sa aspekta socijalne funkcije, uključujući i funkciju solidarnosti i uzajamnosti, budžet je instrument politike preraspodjele i instrument solidarnog zadovoljavanja javnih potreba u nedovoljno razvijenim sredinama.

Sa planskog aspekta, budžet je instrument za ostvarivanje planova ekonomskog i socijalnog razvoja države, kao i za usmjeravanje tržišnih zakonitosti u društvenoj reprodukciji.

Sa bilansnog aspekta, budžet je instrument za usklađivanje javne potrošnje i materijalnih mogućnosti privrede i za svođenje potrošnje u realne okvire ostvarenih društvenih rezultata.